

10. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2017 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/05/Reytingova-otsinka-za-2017-rik-prezentatsiyi-materiali.pdf>

11. Кононенко О. Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник / О.Ю. Кононенко. – К.: ДП «Прінт сервіс», 2016. – 109 с.

12. Економічний вектор стратегії сталого розвитку України / Б. В. Буркинський, Л. Є. Купінець, С. К. Харічков // Екологія і природокористування. – 2012. – Вип. 15. – С. 163-173.

УДК 658.153:336.581.2

Близнюк О. П.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, аналізу та страхування,
Харківський державний університет харчування та торгівлі, Україна
bliznukoksana@gmail.com

Іванюта О. М.

доцент кафедри фінансів, аналізу та страхування,
Харківський державний університет харчування та торгівлі, Україна
oksnota@gmail.com

Сіфурова А.І.

аспірант кафедри фінансів, аналізу та страхування,
Харківський державний університет харчування та торгівлі, Україна
alyonasif@i.ua

**ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ ПОЗИКОВИМ
КАПІТАЛОМ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ
БЕЗПЕКУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ
ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ**

Blyzniuk O.

Candidate of Economic Sciences, Professor, Department of Finance,
analysis and insurance
Kharkov State University of Food Technology and Trade, Ukraine

Ivanyuta O.

Senior Lecturer, Department of Finance, analysis and insurance
Kharkov State University of Food Technology and Trade, Ukraine

Sifurova A.

PhD student of the Department of Finance, analysis and insurance,
Kharkov State University of Food Technology and Trade, Ukraine

**MANAGEMENT EFFICIENCY THE TURNAROUND EXTRA
CAPITAL AS THE FACTOR OF INFLUENCE ON
FINANCIAL SAFETY IN SYSTEM OF ANTI-
RECESSIONARY STRATEGY TRADING ENTERPRISES**

***Анотація.** Обґрунтовано місце, роль та цілі політики управління оборотним позиковим капіталом у системі забезпечення фінансової безпеки та формування загальної корпоративної та антикризової стратегії торговельних підприємств. Виділено та класифіковано зовнішні та внутрішні чинники впливу на ефективність управління оборотним капіталом підприємств торгівлі. Виявлено суттєвий вплив політики управління оборотним позиковим капіталом на формування фінансової стратегії підприємств торгівлі на підставі аналізу динаміки та структури, оцінки ефективності використання оборотного позикового капіталу підприємствами торгівлі України протягом 2010-2017 років. Доведено необхідність розробки ефективної фінансової антикризової стратегії, що орієнтується на стабільне функціонування та розвиток вітчизняних підприємств торгівлі в довгостроковому періоді та сприятиме утриманню ринкових позицій із забезпеченням гідного рівня конкурентоспроможності.*

***Ключові слова:** оборотний позиковий капітал, фінансова безпека, антикризова стратегія, ефективність управління, підприємство торгівлі.*

***Abstract.** The place, a role and the purposes of a policy of management by the turnaround extra capital in system of maintenance of financial safety and formation of the general*

corporate and anti-recessionary strategy of trade enterprises is proved. External and internal factors of influence on a management efficiency are allocated and classified by a working capital of trading enterprises. Essential influence of a policy of management by the turnaround extra capital on formation of anti-recessionary financial strategy of trading enterprises on the basis of the analysis of dynamics and structure, an estimation of efficiency of use of the turnaround extra capital the enterprises of wholesale and retail trade of Ukraine throughout 2010-2017 is revealed. Necessity of working out of effective financial anti-recessionary strategy which is guided by stable functioning and development of domestic trading enterprises in the long-term period is proved and will promote deduction of market positions with maintenance of worthy level of competitiveness.

Keywords: *the turnaround extra capital, financial safety, anti-recessionary strategy, a management efficiency, a trading enterprise*

Сучасні умови ринкової економіки, в яких функціонують підприємницькі структури, характеризуються нестабільністю та постійними змінами, суттєвим впливом зовнішніх чинників у вигляді інфляцій, зростанні фінансових ризиків, посиленні конкуренції на ресурсному та споживчому ринках. Це змушує менеджмент підприємств швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності, ймовірності виникнення фінансових та інших ризиків, нестійкості економічного середовища. Однією із складових економічної безпеки підприємства є фінансова безпека.

Дослідженню питань сутності, ознак, умов забезпечення фінансової безпеки, класифікації загроз фінансовій безпеці присвячено значну кількість праць вчених-економістів, серед яких: І. А. Бланк, А. О. Єпіфанов, Т. Г. Васильців, В. С. Пономаренко, Ю. Г. Кім, К. С. Горячева, О. В. Антонова, Л. А. Могиліна та ін. [1-8].

Фінансова безпека підприємства – це певний рівень незалежності, стійкості та стабільності фінансової системи та її здатність забезпечувати ефективне функціонування та економічне зростання суб'єктів господарювання під впливом

екзогенних та ендогенних чинників. Рівень фінансової безпеки підприємства – це один з основних показників його ефективної та стабільної діяльності.

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства можливе лише через створення дієвої системи управління фінансової безпекою підприємства. На думку А. О. Єпіфанова [2], Т. Г. Васильціва [3], Ю. Г. Кіма [5] система управління фінансовою безпекою підприємства повинна мати наступні підсистеми: управління фінансовими ресурсами; управління ризиками; управління загрозами.

Фінансова безпека є багатоаспектною економічною категорією, сутність якої полягає в комплексній кількісній та якісній характеристиці стану фінансової системи підприємства, що являє собою сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів із зворотними зв'язками (принципів, підходів, функцій, методів, процесів, інструментів, критеріїв, індикаторів), які через взаємодію забезпечують ефективне функціонування цієї системи та її розвиток [9].

Розробка, обґрунтування, прийняття та реалізація управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки та стабільності, збалансованості фінансових інтересів потребує використання елементів механізму управління, зокрема методів, інструментів, критеріїв та індикаторів. Кожен метод має свої умови та межі застосування, передбачає певний набір показників та інформаційне підґрунтя.

Аналіз інформаційних джерел показав, що сформувалися три основні групи підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства [9]: 1) як складової економічної безпеки підприємства (Т. Г. Васильців [3], О. В. Антонова [7], Н. В. Ващенко, Р. С. Папехін); 2) на основі розрахунку інтегрального показника за допомогою визначення фінансових коефіцієнтів (Л. А. Могиліна [8], Т. Ф. Косянчук, Л. П. Гомілко); шляхом оцінки рівня окремих складових фінансової безпеки (В. С. Пономаренко [4], К. С. Горячева [6]); 3) на основі аналізу загального фінансового стану підприємства (І. О. Бланк [1], А. О. Єпіфанов [2], Ю. Г. Кім [5], А. В. Половян, О. М. Підхомний, Л. С. Яструбецька).

Одним із ключових елементів в системі забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства, враховуючи специфіку його фінансово-господарської діяльності, є, на нашу думку, процес управління оборотним капіталом на усіх етапах його формування з власних та позикових джерел, інвестування в активи та використання у торговельно-господарській діяльності. Ефективність такого управління визначає фінансову стійкість підприємства в поточному та довгостроковому періодах, впливає на його фінансову захищеність, стабільність розвитку, зростання економічного потенціалу та ринкової вартості [10].

Оборотний капітал – це сукупність фінансових ресурсів підприємства, вкладених в оборотні активи, які обслуговують господарський процес і забезпечують його безперервність на усіх етапах; вони знаходяться в постійному русі, тому їх вартість повністю переноситься на виготовлену та реалізовану продукцію протягом одного операційного циклу або року. Усі складові елементи оборотних активів та джерел їх фінансування потребують постійного аналізу та оцінювання ефективності їх використання у фінансово-господарській діяльності підприємств торгівлі [11].

На рис. 1. виділено ключові зовнішні та внутрішні чинники, що суттєво впливають, з нашої точки зору, на рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, і які безпосередньо пов'язані з управлінням оборотними позиковими фінансовими ресурсами підприємств торгівлі: ринкові, інфляційні, часові, цінові, вартісні, організаційні, структурні, інвестиційні, фінансові, результативні, динамічні, ризикові [12].

Зважаючи на високий рівень використання позикового капіталу у діяльності торговельних підприємств України та враховуючи принципові відмінності в економічних характеристиках власних та позикових фінансових ресурсів, оцінюючи можливі наслідки їх впливу на діяльність суб'єктів господарювання, показник фінансової структури капіталу є одним із найголовніших критеріїв, якому повинна приділятися найбільша увага в побудові системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства.

Підприємство, що використовує тільки власний капітал, стримує темпи свого розвитку та обмежує розширення діяльності, внаслідок природної обмеженості обсягів залучення власних фінансових ресурсів, які залежать від фінансових можливостей засновників та ефективності діяльності за попередній період. Позикові фінансові ресурси характеризуються широкими можливостями залучення і значним позитивним впливом на зростання фінансового потенціалу, внаслідок чого, можливе збільшення активів, розширення обсягів діяльності підприємства та зростання фінансової рентабельності використання власного капіталу.

Однак, надмірне використання позикового капіталу генерує найбільш загрозливі фінансові ризики для підприємства – зниження фінансової стійкості та можливу втрату платоспроможності, що знижує рівень фінансової безпеки. Недоліком позикового капіталу є також висока залежність його вартості (ціни) від коливань кон'юнктури фінансового ринку.

Активи, сформовані за рахунок позикових коштів, генерують меншу норму прибутку, внаслідок необхідності сплати позикового відсотка у всіх його формах за користування кредитними ресурсами.

В умовах ринкової економіки успішність роботи підприємств залежить передусім, від розробки та реалізації ефективної корпоративної стратегії та її складових. Нестабільність умов господарювання, суттєвий вплив зовнішніх чинників у вигляді інфляцій, зростання фінансових ризиків, посилення конкуренції на ресурсному та споживчому ринках вимагають розробки антикризової стратегії, що забезпечить вихід суб'єктів підприємництва на новий рівень розвитку та дозволить знайти альтернативні варіанти виходу з кризи.

Необхідність стабільного функціонування й розвитку вітчизняних підприємств торгівлі в довгостроковому періоді об'єктивно вимагає розробки дієвої антикризової фінансової стратегії, яка повинна розв'язати проблеми оптимізації структури джерел фінансування капіталу та розробити заходи щодо підвищення ефективності його використання й

відтворення, оскільки це є фінансовою основою подальшого економічного розвитку торговельних підприємств.

Так, А. Чандлер під стратегією розуміє визначення основних довгострокових цілей підприємства, адаптацію дій та розміщення ресурсів, необхідних для досягнення цілей [14]. На думку А. Стрікланда та А. Томпсона стратегія – це план управління підприємством, спрямований на зміцнення його позицій, задоволення потреб споживачів і досягнення поставлених цілей [15].

І. А. Бланк стратегією називає формування системи довгострокових цілей діяльності підприємства і вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення [17]. А. П. Наливайко дає таке визначення: «стратегія – встановлений та переглянутий набір напрямів діяльності (мети та способів її досягнення) для забезпечення поновлювальної відмінності та прибутковості» [18].

З точки зору А. А. Мазаракі та ін., стратегія підприємства – це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення недоліків та захист від загроз зовнішнього середовища для майбутньої прибутковості [19].

Одне з центральних місць у системі стратегічного управління посідає антикризова стратегія підприємства. Необхідність та актуальність її розробки визначаються зростаючим впливом динамічного зовнішнього середовища на характер і результативність ведення бізнесу, яке поєднується з окремими негативними внутрішніми чинниками розвитку українських підприємств.

Висока ймовірність виникнення та розвитку кризи в процесі фінансово-господарської діяльності підприємств оптової та роздрібною торгівлі України зумовлює необхідність здійснення спеціалізованого антикризового управління, де визначальне місце належить розробці та реалізації фінансової

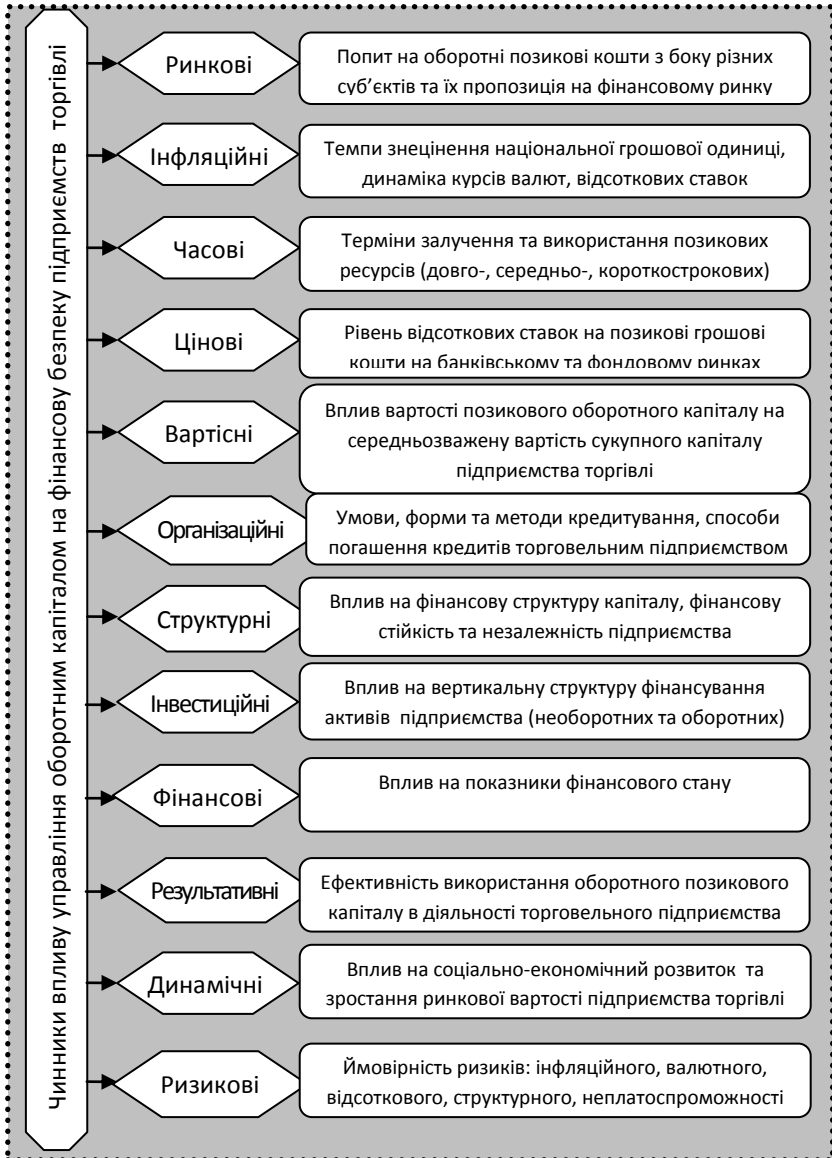

Рис. 1. Систематизація чинників впливу управління оборотним позиковим капіталом на фінансову безпеку підприємств торгівлі

антикризової стратегії як функціональної складової генеральної корпоративної стратегії торговельного підприємства.

Ефективність антикризового управління на підприємстві залежить від «правильності» вибору, розробки та реалізації відповідної стратегії, що, як зазначає І. Ансофф, є «набором правил для прийняття ефективних рішень, якими підприємство керується у своїй діяльності» [13].

Ж. М. Зосімова пропонує власний науковий підхід до визначення «антикризової стратегії», яку вона розглядає як трансформаційний процес, що включає систему дій щодо реакції підприємства на кризу з метою його адаптації до стану зовнішнього середовища, що характеризується високим рівнем динамічності, складності та невизначеності. Цей процес, на думку науковця, об'єднує в собі такі складові: осмислення; формальний процес; аналітичний процес; передбачення; ментальний процес; процес, що розвивається; процес ведення переговорів; колективний процес і реактивний процес [21].

Заслугує на увагу бачення антикризової стратегії В. А. Гросул та О. В. Жилякової, які розуміють її як комплексну модель дій протягом певного періоду часу, спрямовану на розпізнавання симптомів кризи, запобігання та мінімізацію негативних наслідків, забезпечення високого рівня внутрішньої антикризової стійкості, своєчасне коригування вектору розвитку підприємства торгівлі відповідно до зміни траєкторії руху турбулентних процесів зовнішнього середовища [22].

Найважливішим стратегічним рішенням торговельного підприємства в сучасних умовах є розробка та реалізація антикризової фінансової стратегії, обґрунтування та прийняття якої дозволяє сконцентруватися на головних напрямках фінансової діяльності і створює базис для прийняття подальших стратегічних рішень. Фінансова стратегія, як одна з базових функціональних стратегій підприємства, відповідає за прогнозування фінансових показників, оцінку інвестиційних проектів, розподіл і контроль фінансових ресурсів. Розробка обґрунтованої фінансової стратегії є основою для забезпечення ефективної діяльності підприємств торгівлі у довгостроковій перспективі.

Важливим компонентом антикризової фінансової стратегії торговельних підприємств, враховуючи умови та специфіку здійснення їх фінансово-господарської діяльності, повинна стати, на нашу думку, обґрунтована політика управління оборотним позиковим капіталом. Зважаючи на високу питому вагу позикових коштів у структурі джерел фінансових ресурсів підприємств торгівлі України та враховуючи суттєвий вплив оборотного позикового капіталу на фінансові результати та фінансову безпеку підприємств, актуальним завданням є розробка ефективної політики управління фінансовими ресурсами, зокрема оборотним позиковим капіталом як ключовим елементом антикризової фінансової стратегії підприємств торгівлі.

Фінансова стратегія та політика управління позиковим капіталом посідають ключове місце серед підтримуючих стратегій, що розробляються на визначений період часу з урахуванням специфіки функціонування й розвитку з метою досягнення поточних та довгострокових цілей підприємства торгівлі [23], (рис. 2).

Про суттєвий вплив політики управління оборотним позиковим капіталом як невід'ємної складової забезпечення фінансової безпеки та процесу формування антикризової фінансової стратегії підприємств торгівлі свідчать розрахункові дані, зроблені на основі офіційної інформації Державної служби статистики України [25, 26].

Аналіз основних економічних показників фінансово-господарської діяльності підприємств оптової та роздрібно торгівлі України за період 31.12.2010 – 31.12.2017 рр., показав такі переважні тенденції (табл. 1, рис. 3):

- наявність вкрай низької частки власних фінансових ресурсів у загальних джерелах формування капіталу підприємств торгівлі у 2010-2014 роках (9,8%; 1,0%, відповідно) та повну його відсутність у 2015, 2016, 2017 роках (– 5,7%; – 3,2%; – 0,2%, відповідно);

- високу питому вагу позикового капіталу у загальній структурі джерел фінансових ресурсів підприємств оптової та роздрібно торгівлі України (90,0-99,0% у період 2010-2014 рр.); 105,7%; 103,2; 100,2% у період 2015-2017 рр.);

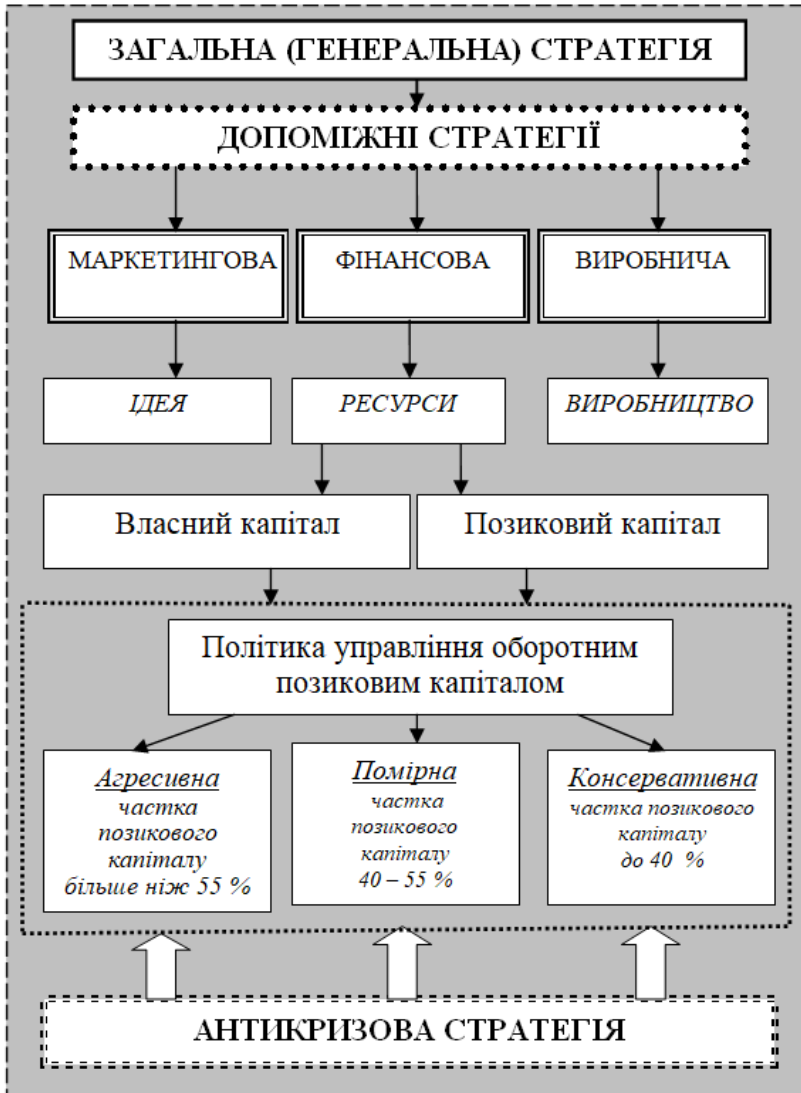

Рис. 2. Обґрунтування типу політики управління оборотним капіталом як складової фінансової антикризової стратегії підприємств торгівлі

- стрімке зростання рівня середніх відсоткових ставок для юридичних осіб за довго- та короткостроковими кредитами банківських установ (15,5% – 24,4% у період 2010-2015 рр.; 19,2-16,4% у період 2016-2017 рр.), що в кінцевому рахунку вплинуло на середньозважену вартість позикового та загального капіталу торговельних підприємств [30-31, 33], (рис. 3).

Таблиця 1 – Динаміка обсягу та структури капіталу підприємств оптової та роздрібної торгівлі України за період 2010-2017 рр.

Роки Показники	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Капітал	930790,7	1061988,0	1113019,5	1148632,8	1171108,1	1190431,4	1397959,2	1152549,3
Частка власного капіталу, %	9,8	10,0	9,6	8,5	1,0	-5,7	-3,2	-0,2
Частка позикового капіталу, %	90,2	90,0	90,4	91,5	99,0	105,7	103,2	100,2
у т. ч. частка довгострокового капіталу, %	14,1	13,7	13,6	14,6	17,0	17,3	18,1	16,1
частка короткострокового капіталу, %	75,6	75,8	76,2	76,9	85,0	88,3	86,7	84,1
Середньозважені ставки за кредитами для юридичних осіб, %	15,5	16,2	17,6	17,3	19,7	24,4	19,2	16,4

Джерело: розраховано авторами на основі даних [25-26, 30-31]

Виявлені ключові тенденції у формуванні фінансової структури капіталу підприємств торгівлі України за досліджуваний період (2010-2017 рр.) призвели до того, що починаючи з 2014 року позиковий капітал майже витіснив власні кошти торговельних підприємств, а висока ціна кредитних ресурсів на фінансовому ринку суттєво вплинула на зниження рентабельності використання необоротних та оборотних активів, профінансованих переважно за рахунок

залучених позикових коштів. Це також спричинило зростання середньозваженої вартості капіталу, фінансового ризику та вплинуло на різке зниження рівня фінансової безпеки та підсилило ймовірність виникнення кризових явищ та загроз для підприємств оптової та роздрібно́ї торгівлі України.

Негативні явища у формуванні фінансової структури капіталу та отриманих фінансових результатів торговельних підприємств можна пояснити суттєвим впливом зовнішніх чинників, пов'язаних із загальною кризовою політичною та фінансово-економічною ситуацією, що склалася в Україні протягом досліджуваного періоду, зокрема, у 2014-2017 роках.

Також треба враховувати, що статистичні дані, починаючи з 2014 року, надаються Державною службою статистики без урахування результатів діяльності підприємств, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях АР Крим, м. Севастополя, без частини територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 3. Динаміка власного та позикового капіталу підприємств торгівлі та рівня середньозважених кредитних ставок для юридичних осіб в Україні за період 2010–2017 рр.
Джерело: розроблено авторами на основі даних [25-26, 30-31]

Таким чином, порівняльний аналіз структури основних фінансових джерел формування капіталу підприємств України, в розрізі основних видів економічної діяльності, протягом аналізованого періоду (2010 - 2017 р.р.), свідчить про наявну диспропорцію у співвідношенні між власними, довгостроковими та короткостроковим позиковими коштами, які формували сукупний обсяг фінансових ресурсів та використовувалися підприємствами оптової та роздрібною торгівлі для фінансово-ресурсного забезпечення своєї господарської діяльності (див. табл. 1, рис. 3, 4).

Аналіз динаміки та структури формування сукупного капіталу підприємств оптової та роздрібною торгівлі України за період з 2010-2017 рр. (рис. 4), показав, що темпи зростання довгострокового та короткострокового капіталу торговельних підприємств випереджали темпи абсолютних та відносних показників власного капіталу.

Так, протягом досліджуваного періоду спостерігалися різновекторні тенденції у формуванні структури капіталу [32]: відбувалося неухильне зростання абсолютних сум та питомої ваги довгострокових зобов'язань, короткострокових позикових коштів та поточних зобов'язань, і водночас, поступово знижувалася сума та частка власних коштів у структурі інвестованого в активи капіталу торговельних підприємств – на 31.12.2010 р. – 9,8%; на 31.12.2015, 2016, 2017 р. – (- 5,7%; - 3,2%; -0,2%, відповідно).

Аналіз розрахункових показників, зроблених на основі офіційних даних Державної служби статистики України, показав, що частка обсягу позикових фінансових ресурсів, які використовували підприємства, основним видом економічної діяльності яких є оптова та роздрібна торгівля, у загальному фонді залучених позикових коштів усіма підприємствами України, протягом останніх років, становила приблизно третину, нарівні з промисловими підприємствами, на 31.12.2017 р. – 27,9% [32], (рис. 5).

Рис. 4. Динаміка структури капіталу підприємств торгівлі України за період 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [25-26]

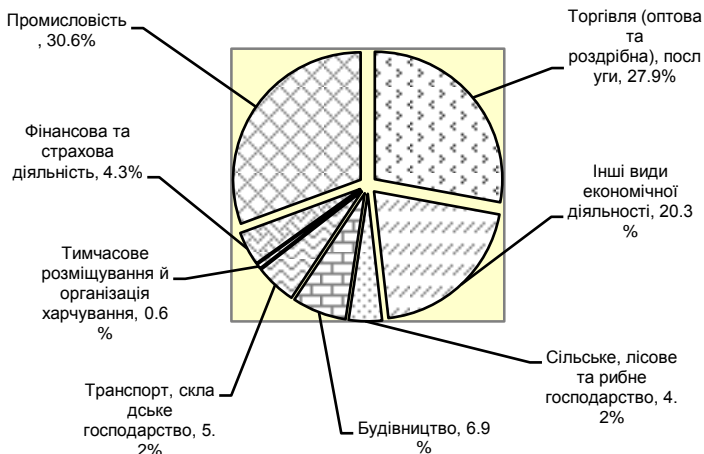

Рис. 5. Частка позикового капіталу, залученого підприємствами України за основними видами економічної діяльності у загальній структурі позикових фінансових ресурсів на 01.01.2018 р.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [25-26]

Виявлена диспропорція у структурі власних та позикових джерел фінансування капіталу підприємств оптової та роздрібною торгівлі України суттєво вплинула на процес формування фінансових результатів та рівень ефективності використання основного та оборотного капіталу торговельних підприємств протягом досліджуваного періоду (рис. 4-6).

Проведений аналіз засвідчив негативну динаміку чистого прибутку, що позначилося на рівнях чистої рентабельності оборотного капіталу, починаючи з 2013 року, коли підприємства оптової та роздрібною торгівлі України почали отримувати збиток. Найвищий показник суми та рівня збитку зафіксовано у 2014 році: -133219,4 млн грн. (- 13,75%), (див. рис. 6).

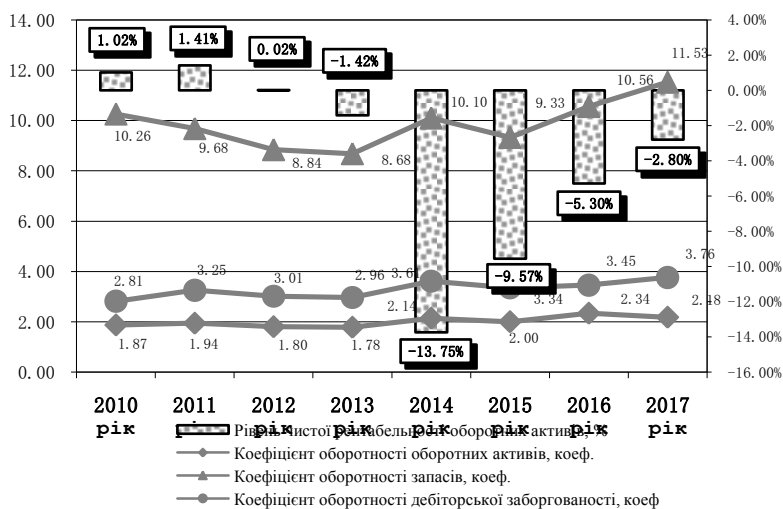

Рис. 6. Динаміка рівня рентабельності використання оборотного капіталу та показників ділової активності підприємств оптової та роздрібною торгівлі за період 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [27-29]

У відповідності із зазначеними тенденціями відреагували також показники ділової активності, що характеризують

швидкість обороту різних частин капіталу торговельних підприємств України.

Аналіз засвідчив тенденцію до деякого прискорення оборотності загальної суми оборотних активів торговельних підприємств та їх окремих складових (запасів, дебіторської заборгованості) протягом 2014-2017 років (див. рис. 6). Але це не виявило значного впливу на позитивні зрушення у показниках рентабельності продажів та використання оборотного капіталу, не сприяло зростанню власного капіталу підприємств торгівлі, динаміка якого залишалася від'ємною.

Ураховуючи результати проведеного вище аналізу, можна зробити висновок, що найважливішою складовою в системі формування генеральної корпоративної стратегії торговельних підприємств має стати розробка ефективної антикризової фінансової стратегії та її важливої складової – політики управління оборотним позиковим капіталом як ключового джерела формування фінансових ресурсів підприємств торгівлі України на сучасному етапі розвитку.

Критичний аналіз наукових джерел [16-20] дозволив з'ясувати місце та роль політики управління оборотним позиковим капіталом в системі стратегічного управління підприємством, де вона є невід'ємною складовою загальної корпоративної, конкурентної та функціональної стратегії, елементом формування антикризової фінансової стратегії та важливим напрямом реалізації фінансової політики підприємства торгівлі в розрізі найбільш важливих аспектів фінансової діяльності на окремих етапах її здійснення [23-24], (рис. 7).

У системі стратегічного управління слід ураховувати та прогнозувати вплив ключових екзогенних чинників на формування антикризової фінансової стратегії підприємства торгівлі: політичні; нормативно-правові (податкове, митне та інше законодавство); макроекономічні (темпи економічного розвитку, рівень інфляції, курсові коливання, інвестиційний клімат, ціна кредитних ресурсів, рівень зайнятості населення, грошові доходи і заощадження домогосподарств); соціально-культурні; ринкові; конкурентні; інформаційні, екологічні.

Не менш важливе значення мають ендогенні чинники впливу, що визначають внутрішній потенціал підприємства в розробці та реалізації антикризової фінансової стратегії: маркетингово-збутові; виробничо-торговельні; організаційно-технологічні; рівень ефективності та продуктивності праці персоналу; показники результативності та прибутковості; рівень ділової активності, ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності; часові, цінові, вартісні показники власних та позикових ресурсів; динаміка та структура необоротних та оборотних активів; динаміка, фінансова структура та середньозважена вартість капіталу; ризикові чинники (інфляційні, валютні, відсоткові, структурні).

Кожне підприємство повинно ретельно аналізувати та оцінювати вплив зазначених чинників (див. рис. 7) на абсолютні та відносні показники фінансово-господарської діяльності, які свідчать про ефективність реалізації тактичних завдань та стратегічних планів розвитку в поточному та довгостроковому періодах, що дає, у свою чергу, можливість своєчасно виявити ризики і загрози зовнішнього та внутрішнього середовищ на фінансову безпеку підприємств торгівлі, а також розробляти й реалізовувати ефективну антикризову фінансову стратегію.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що теорія і практика управління торговельним підприємством вимагає застосування нових підходів до побудови ефективної системи управління його фінансовою безпекою та розробки антикризової фінансової стратегії як сукупності управлінських процесів, що включають підсистеми управління фінансовими ресурсами, зокрема, оборотним позиковим капіталом, фінансовими ризиками та загрозами для підприємств торгівлі.

Аналіз показав, що торговельні підприємства України протягом останніх років дотримувалися переважно «агресивної стратегії» фінансування своїх активів. Про це свідчить вертикальна та горизонтальна структура активів і капіталу, співвідношення між власним та позиковим капіталом.

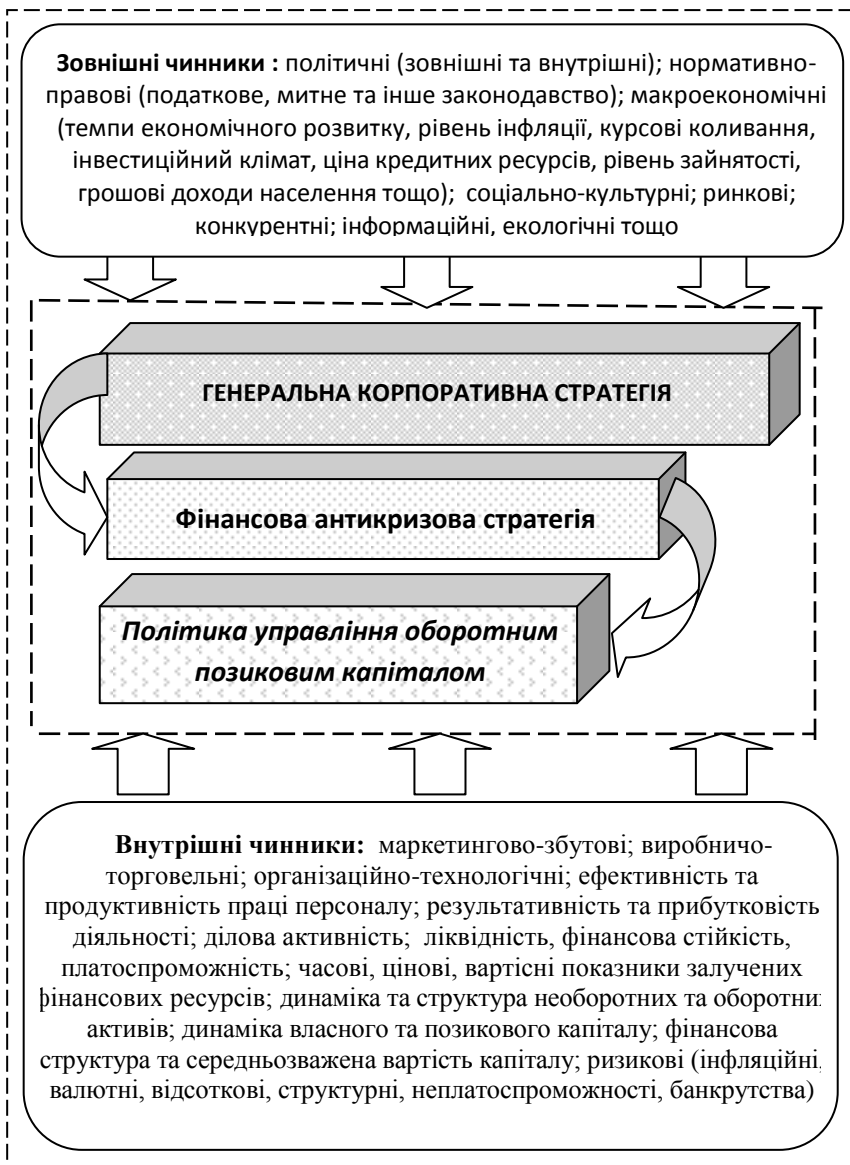

Рис. 7. Формування політики управління оборотним позиковим капіталом в системі корпоративної та фінансової антикризової стратегії підприємства торгівлі

Протягом 2014-2017 років необоротні та оборотні активи підприємств торгівлі фінансувалися виключно за рахунок позикового капіталу, як довгострокового, так і короткострокового. Така диспропорція у структурній політиці фінансування активів засвідчила високий рівень дефіцитності власного капіталу торговельних підприємств, їх високу залежність від позикових фінансових ресурсів та їх ціни на кредитно-фінансовому ринку, внаслідок чого підвищився рівень збитковості та ризик неплатоспроможності, погіршився загальний фінансовий стан, що позначилося на рівні фінансової безпеки підприємств оптової та роздрібно́ї торгівлі України в цілому.

Оцінюючи резерви підприємств оптової та роздрібно́ї торгівлі України щодо підвищення рівня своєї фінансової безпеки, слід звернути особливу увагу на процес управління оборотним позиковим капіталом як наймобільнішої частини фінансових ресурсів, вкладених в різні складові елементи оборотних активів, від ефективності управління якими у великій мірі залежить зростання показників рентабельності фінансово-господарської діяльності, генерування позитивних грошових потоків у обсягах, достатніх для самофінансування розвитку, підвищення рівня фінансової стійкості та стабільності підприємств торгівлі, їх фінансової захищеності, зростання економічного потенціалу та ринкової вартості в поточному та довгостроковому періодах.

Таким чином, ключовими вимогами в процесі розробки й реалізації ефективної політики управління оборотним позиковим капіталом у системі антикризової фінансової та генеральної стратегії та підвищення рівня фінансової безпеки підприємств торгівлі, на нашу думку, повинні стати:

- пришвидшення темпів зростання частки власного капіталу у структурі джерел фінансування сукупних активів торговельного підприємства;

- залучення позикових фінансових ресурсів на кредитному ринку з урахуванням таких ключових критеріїв: мінімізації вартості кредитних ресурсів та рівня фінансового ризику кожного джерела; оптимізації термінів залучення та

строків повернення довго- та короткострокових позикових фінансових ресурсів; максимізації рентабельності використання у фінансово-господарській діяльності залучених на визначений період кредитних коштів;

– досягнення пропорційності та стійкості у фінансовій структурі формування сукупного та оборотного позикового капіталу і профінансованих за його рахунок необоротних та оборотних активів торговельного підприємства;

– прогнозування та формування корпоративної та конкурентної стратегії стабільного розвитку торговельного підприємства з урахуванням ймовірних змін ринкової кон'юнктури та впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ.

У сучасних кризових умовах важливе значення для підприємств торгівлі України має розробка й реалізація дієвої антикризової фінансової стратегії та політики управління оборотним позиковим капіталом, які є важливими складовими корпоративної та конкурентної стратегії та впливають на рівень фінансово-економічної безпеки торговельного підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк.– 2-е изд. – К. : Эльга, 2009. – 645 с.
2. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.
3. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України : стратегія та механізми забезпечення : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : ЛКА, 2012. – 386 с.
4. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємств в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
5. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02 / Ю. Г. Кім – К. : «Ун-т економіки та права «КРОК», 2009. – 21 с.

6. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с.

7. Антонова О. В. Оцінка фінансової безпеки підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / О. В. Антонова. – Х. : ХДУХТ, 2014. – 21 с.

8. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Л.А. Могиліна. – Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2015. – 21 с.

9. Ефективність управління оборотним капіталом у системі забезпечення фінансової безпеки торговельних підприємств / А. С. Крутова, А. І. Сіфурова // Проблеми економіки. – 2016. – № 3. – С. 175 – 183.

10. Близнюк О. П. Управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібної торгівлі : монографія / О. П. Близнюк, А. П. Брезинська, О. М. Іванюта. – Харків : Видавець Іванченко І.С., 2016. – 253 с.

11. Сіфурова А. І. Оборотний капітал та оборотні активи підприємства: суть, взаємозв'язок, особливості формування та використання / А. І. Сіфурова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. / [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків : ХДУХТ, 2017. – Вип. 2 (26). – С. 62-74.

12. Bliznuk O. P., Ivanyuta O. N. Management of extra resources in system of maintenance of financial safety of trade enterprise / O. P. Bliznuk, O. N. Ivanyuta // Perspective questions of economy and Management : Collection of scientific articles, Vol, 1 – Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. – P. 60-65.

13. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. – Питер, 2000. – 416 с.

14. Чандлер А. : Стратегический менеджмент / А. Чандлер. М.: Юнити-Дана, 2008 – 180 с.

15. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии [Электронный ресурс]/ А.А.Томпсон, А.Д. Стрікленд – Режим доступу

<http://nashol.com/2013010168866/strategicheskii-menedjment-koncepcii-i-situacii-tompson-a-a-striklend-a-d-2006.html> /

16. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами : [пер. с англ.] / Дж. К. Ван Хорн. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 800 с.

17. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2004. – 720 с.

18. Наливайко А. Теорія стратегій підприємства. Сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / А. Наливайко – К. : КНЕУ, 2001. – 227 с.

19. Економіка торговельного підприємства : підручник для вузів / [Мазаракі А. А. та ін.] ; під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.

20. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО Бизнес – школа «Интел – Синтез», 2000. – 640 с.

21. Зосимова Ж. С. Розробка антикризової стратегії підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Ж. С. Зосимова ; Харк. нац. економ. ун-т. – Х. : ТОВ Рейтинг, 2013. – 20 с.

22. Жилиякова О. В. Формування антикризової стратегії підприємств роздрібної торгівлі : автореф. дис. канд. екон. наук, спец. : 08.00.04 - економіка та упр. підприємствами (за видами екон. діяльності) / Жилиякова О. В. – Х. : Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі, 2016. – 21 с.

23. Близнюк О. П., Іванюта О. М. Політика управління позиковим капіталом в системі формування антикризової стратегії торговельного підприємства / О. П. Близнюк, О. М. Іванюта // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Košice, Slovakia. – Volume 5, No. 4/2017. – P. 12-17.

24. Blyzniuk O. P., Ivanyuta O. N. Forming the policy of managing borrowed / capital in the system of strategic development of trade enterprises (Формування політики управління позиковим капіталом у системі стратегічного розвитку підприємств торгівлі (англ. мовою) / О. П. Близнюк, О. М. Іванюта // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. / [редкол. : О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. – Харків : ХДУХТ, 2017. – Вип. 1 (25). – С. 82-90.

25. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

26. Власний капітал за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 року. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

27. Оборотні активи за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

28. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності у 2010 – 2017 роках. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

29. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності у 2010 – 2017 роках. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

30. Національний банк України. Статистичний випуск. Процентні ставки за кредитами та депозитами у 2010-2017 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66237.

31. Аналітична записка щодо розвитку банківської системи. Кредити, надані в економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/Documents/Download?id=10c2858d.

32. Близнюк О. П., Іванюта О. М. Тенденції використання позикових фінансових ресурсів у діяльності торговельних підприємств України та методичні аспекти їх планування в довгостроковому періоді // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 337 – 346.

33. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку : монографія / За ред. В. В. Коваленко. – Одеса : Вид-во «Атлант», 2015. – 217 с.